

«ΛΑΚΑΝΙΚΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ»

Ελένη Κουμίδα

Ψυχολόγος-Ψυχοθεραπεύτρια

www.elenikoumidi.gr

«Ο αναλυτής λέει σ' αυτόν που πρόκειται να ξεκινήσει – *Εμπρός, πείτε ό,τι να' ναι, θα είναι θαυμάσιο.* Αυτόν λοιπόν ο αναλυτής εγκαθιδρύει ως καθ' υπόθεσιν της γνώσης υποκείμενο» (Ζακ Λακάν, «*Το αντίστροφο της ψυχανάλυσης*»).

Τι είναι η Λακανική Ψυχανάλυση;

Λακανική Ψυχανάλυση είναι η θεωρία και κλινική πρακτική της ψυχανάλυσης που ανέπτυξε ο **Ζακ Λακάν**. Ο Λακάν (1901-1981) ήταν γάλλος ψυχίατρος και ψυχαναλυτής. Το 1927 ξεκίνησε την κλινική του εκπαίδευση στην ψυχιατρική και σπούδασε υπό την επίβλεψη του *Gaëtan Gatian de Clérambault*. Η πρώτη προσέγγιση του Λακάν με την ψυχανάλυση έγινε το 1932 μέσω της διδακτορικής του διατριβής, μιας ψυχωτικής γυναίκας ονόματι *Aimée*. Το 1936 παρουσίασε την εισήγηση του για το στάδιο του καθρέφτη και την ίδια χρονιά αρχίζει να εργάζεται ως ψυχαναλυτής. Το 1953 ξεκίνησε τα εβδομαδιαία δημόσια σεμινάρια του. Η *Διεθνής Ψυχαναλυτική Εταιρεία*, την ίδια χρονιά, απέπεμψε τον Λακάν από μέλος λόγω των διαφορετικών του ιδεών.

Το 1964 ο Λακάν ίδρυσε την δική του Σχολή, την *École Freudienne de Paris* (EFP). Το 1967 εισηγήθηκε για μια νέα διαδικασία, ονόματι «*πέρασμα*» («*passé*»), μέσω της οποίας τα μέλη θα πιστοποιούσαν το τέλος της ανάλυσης τους. Επιπλέον, η προαγωγή της ψυχαναλυτικής έρευνας μέσω μικρών ομάδων εργασίας, ονόματι «*καρτέλ*», ήταν άλλο ένα καινοτόμο γνώρισμα της Σχολής. Το 1980 ο Λακάν διέλυσε αυτή την Σχολή και στην θέση της δημιούργησε την *Cause Freudienne*. Η Σχολή αυτή, το 1981, αντικαταστάθηκε από την *École de la Cause Freudienne*.

Ο Λακάν υποστήριξε πως ήταν αναγκαία μια «**επιστροφή στον Φρόυντ**» ώστε η ψυχανάλυση να ξαναβρεί τις ρίζες της. Σκοπός ήταν η ανανέωση του ενδιαφέροντος για το έργο του Φρόυντ αλλά και η ανάδειξη, μέσω της δικής του προσέγγισης και ερμηνείας, των θεωρητικών σημείων αυτού του έργου που είχαν παρερμηνευθεί από τις άλλες ψυχαναλυτικές σχολές της *Διεθνούς Ψυχαναλυτικής Εταιρείας*.

Σε τι διαφέρει;

Οι κύριες διαφορές της Λακανικής Ψυχανάλυσης από τις άλλες μορφές ψυχανάλυσης και ψυχοθεραπείας είναι οι εξής:

- Χρησιμοποιείται *άλλο λεξιλόγιο* εμπλουτισμένο με αλγεβρικά σύμβολα, τοπολογικά σχήματα και «μαθήμια» (π.χ. $\$$ το διαγραμμένο υποκείμενο, το σχήμα L, κόμβος των Borromeo, ζώνη του Möbius, $\$D$, $\$a$ κ.α.) ως μέσα διάδοσης της ψυχαναλυτικής γνώσης αλλά και ως μέσα αποφυγής μίας «ενορατικής» κατανόησης.

- Χρησιμοποιούνται έννοιες με *διαφορετική ερμηνευτική σημασία* (π.χ. η έννοια της «μεταβίβασης» κ.α.) αλλά και *νέες θεωρητικές έννοιες* (π.χ. μικρό αντικείμενο a κ.α.).

- *Λακανική ερμηνεία των ψυχικών φαινομένων* (π.χ. του ασυνειδήτου, του σημαίνοντος, της επιθυμίας, της ενόρμησης, της φαντασίωσης, το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, η διαφορά των φύλων, οι τέσσερις λόγοι, η πατρική μεταφορά, το στάδιο του καθρέφτη, η απόλαυση, το σύνθωμα, οι τρεις τάξεις της ψυχικής πραγματικότητας Πραγματικό-Συμβολικό-Φαντασιακό κ.α.).

- *Λακανική διάγνωση*: Υπάρχει η διάκριση μεταξύ δομής και συμπτωμάτων. Η κλινική δομή του υποκειμένου μπορεί να είναι: νευρωτική (υποκατηγορίες: Υστερία, Ιδεοψυχαναγκασμός), ψυχωτική (υποκατηγορίες: Παράνοια, Σχιζοφρένεια, Μανιοκαταθλιπτική ψύχωση) ή διαστροφική.

- *Διαφορετικός χειρισμός της μεταβίβασης*: το πώς δηλαδή διαχειρίζεται ο αναλυτής την σχέση του με τον αναλυόμενο.

- *Χρονική διάρκεια συνεδρίας*: Οι Συνεδρίες κυμαινόμενης διάρκειας είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας Λακανικής συνεδρίας.

- *Διαφορετικός στόχος*: Δεν συνιστά μορφή ψυχοθεραπείας με την κλασική έννοια του όρου, την εξάλειψη δηλαδή του συμπτώματος, αλλά σε μια *αλλαγή θέσης* του ατόμου απέναντι στην επιθυμία και τον τρόπο απόλαυσης του. Η ψυχανάλυση συνιστά *εμπειρία* κατά την οποία ο ασθενής, διανύοντας την δική του φαντασίωση, θα μπορέσει να τα «βγάξει πέρα» με το σύμπτωμα του. Αυτό σημαίνει ότι ο ασθενής θα μπορεί να διατηρεί μια «*απόσταση*» από το σύμπτωμα χωρίς πια να καταρρέει.

- *Τέλος της ανάλυσης*: Ο Λακάν εισήγαγε την διαδικασία του περάσματος («*rasse*»). Ο αναλυόμενος μπορεί να πιστοποιήσει την εμπειρία και το τέλος της ανάλυσης του.

Παρεμβάσεις – τεχνικές του αναλυτή:

- **Ελεύθερος συνειρμός:** Ακολουθώντας τον κανόνα του ελεύθερου συνειρμού, ο αναλυτής θα ζητήσει από τον αναλυόμενο να μιλήσει, να πει ό,τι του έρχεται στο μυαλό χωρίς να ντρέπεται ή να λογοκρίνει την σκέψη του. Η διαδικασία αυτή βοηθά στην εκδίπλωση του *ασυνειδήτου*, η οποία περνά μέσα από την ανάλυση των μορφωμάτων του ασυνειδήτου, όπως τα όνειρα και οι παραπραξίες.

- **Στίξη:** Ο αναλυτής μπορεί να παρέμβει βάζοντας «στίξη» στην ομιλία του αναλυόμενου καθιστώντας δυνατή μια *άλλη ανάγνωση* αυτών που λέει. Όπως συμβαίνει με ένα γραπτό κείμενο του οποίου το νόημα μπορεί να αλλάξει από την τοποθέτηση μίας τελείας, έτσι και στην ανάλυση μια τέτοια «στίξη» μπορεί να επιφέρει άλλο νόημα. Το νόημα έτσι γίνεται αμφίσημο, δεν είναι ποτέ προφανές. Αυτό αυξάνει το ενδιαφέρον του αναλυόμενου για την αποκρυπτογράφηση του ασυνειδήτου του.

- **Ερμηνεία:** Κάθε ερμηνεία θα πρέπει να έχει *αινιγματικό χαρακτήρα* ώστε ο ίδιος ο αναλυόμενος να προσπαθεί να εμβαθύνει στο νόημα των λεγομένων του. Το ζήτημα είναι να διεγερθεί η περιέργεια του αναλυόμενου και η επιθυμία του να μάθει.

- **Συνεδρίες κυμαινόμενης διάρκειας:** Ο αναλυόμενος δεν γνωρίζει πότε θα τελειώσει η συνεδρία. Το στοιχείο της *έκπληξης* τον κρατά απροετοίμαστο ώστε κάθε εκδήλωση του ασυνειδήτου να έχει άμεσο αντίκτυπο.

- **Ματαιώση:** Ο αναλυτής δεν θα πρέπει να απαντά στα αιτήματα του αναλυόμενου. Η μη ικανοποίηση του αιτήματος θα επιφέρει την *έλλειψη*, την αναγκαία συνθήκη προκειμένου να επιθυμήσει ο αναλυόμενος.

Οι αρχές που διέπουν την σχέση του αναλυτή με τον αναλυόμενο:

- **Επιθυμία του αναλυτή:** Η αρχική κινητήρια δύναμη μίας ανάλυσης είναι η επιθυμία του αναλυτή. Ο αναλυτής πρέπει να διασφαλίζει ότι ο αναλυόμενος δεν γνωρίζει τι θέλει ο αναλυτής από αυτόν. Όταν ο αναλυτής φέρνει τον αναλυόμενο αντιμέτωπο με αυτή την *«αινιγματική επιθυμία»*, παίρνει την θέση του ερωτήματος *«τι θέλεις από μένα;»* και οδηγεί έτσι στην εμφάνιση της θεμελιακής φαντασίωσης του αναλυόμενου.

- **Μεταβίβαση:** Ο αναλυόμενος αποδίδει μια γνώση στον αναλυτή αλλά στην ουσία αυτός που γνωρίζει είναι το *ασυνείδητο* του αναλυόμενου.

Υποθέτοντας ο αναλυόμενος ότι ο αναλυτής γνωρίζει, προβάλλει σ' αυτόν τις ασυνείδητες εκδηλώσεις του. Όταν λοιπόν αρχίσει να λειτουργεί ο αναλυτής ως **Υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει** για τον αναλυόμενο, αρχίζει και η μεταβίβαση.

Πως εφαρμόζεται;

Η πορεία μίας ανάλυσης θα μπορούσε να περιγραφεί ως εξής:

- **Διαλεκτικοποίηση της επιθυμίας:** Είναι σημαντικό ο αναλυόμενος να μπορέσει να προβάλλει στον αναλυτή τα συναισθήματα και τα τραύματα του, να τα λεκτικοποιήσει, να τα υποκειμενικοποιήσει. Ο αναλυτής θα πρέπει να παίρνει την θέση της «*κενής οθόνης*», την θέση ενός «*καθρέφτη*», όπου καθρεφτίζονται οι εκδηλώσεις του αναλυόμενου.

- **Διάνυση της φαντασίωσης:** Η **θεμελιώδης φαντασίωση** είναι η υποκειμενική απάντηση στο ερώτημα της επιθυμίας του άλλου. Είναι λοιπόν μια λύση, μια άμυνα απέναντι στο αγχωτικό ερώτημα «*τι θέλει ο άλλος από μένα;*». Δίνοντας ερμηνεία, ένα «*όνομα*» στην επιθυμία του άλλου («*ο άλλος θέλει να είμαι αυτό*»), η επιθυμία γίνεται αίτημα («*ο άλλος μου ζητά να είμαι αυτό*»), *ταυτιζόμαστε* με αυτό που θέλει ο άλλος και γινόμαστε έτσι αντικείμενο της επιθυμίας του άλλου, με σκοπό την *αγάπη* του. Αυτή η αντίληψη θα προβάλλεται στη σχέση του αναλυόμενου με τον αναλυτή. Ο αναλυτής λοιπόν, όντας στην θέση αιτίου της επιθυμίας, ενεργοποιεί αυτή την συνάντηση του αναλυόμενου με το ερώτημα της επιθυμίας του άλλου και εισάγει σταδιακά μια *απόσταση*. Η *αναδιαμόρφωση της φαντασίωσης* θα οδηγήσει σε μια *αλλαγή θέσης* του υποκειμένου απέναντι στον άλλο, στις σχέσεις του, στην επιθυμία και την απόλαυση του.

- **Ταύτιση με το σύνθωμα:** Το τέλος της ανάλυσης χαρακτηρίζεται από την ταύτιση με το σύνθωμα. Το σύνθωμα είναι το ίχνος του ιδιαίτερου τρόπου της απόλαυσης του υποκειμένου. Η ενόρμηση, όπως και η επιθυμία του υποκειμένου, δεν σταματάει ποτέ να υπάρχει. Το υποκείμενο όμως, έχοντας διανύσει την φαντασίωση, μπορεί να αλλάξει θέση, να «*ζήσει την ενόρμηση*». Όταν αμφισβητείται η επιθυμία του άλλου, τότε ο αναλυόμενος μπορεί να περάσει από την κατάσταση όπου υποτασσόταν στην δική του ερμηνεία για την επιθυμία του άλλου στην κατάσταση όπου ο ίδιος ως ενόρμηση δεν είναι πια υποταγμένος. Αναπτύσσεται λοιπόν κατά το τέλος της ανάλυσης μια «*αποφασιστική επιθυμία*». Δηλαδή, μια επιθυμία που δεν υπόκειται πια στο τι

θέλει ο άλλος. Ο αναλυόμενος μαθαίνει πια να «μην παραιτείται από την επιθυμία του» και να παίρνει απόσταση από το σύμπτωμα του χωρίς πια να καταρρέει.

Ποια είναι τα οφέλη;

Ο αναλυόμενος, κατά το πέρας της ανάλυσης του, θα μπορεί να τοποθετηθεί διαφορετικά πια στον κόσμο. Η **θέση** του απέναντι στον εαυτό του και στους άλλους θα έχει μετατοπισθεί σε μια θέση όπου θα του επιτρέπει να ζει σύμφωνα με την δική του επιθυμία και τα δικά του ιδανικά. Το σύμπτωμα που αρχικά τον έκανε να καταρρέει, θα μπορεί ο ίδιος να το «προσπερνά», γνωρίζοντας πια τις πτυχές του, γεγονός που θα τον οδηγεί στην εφαρμογή της δικής του προσωπικής **λύσης**. Μία λύση τόσο μοναδική όσο και το ασυνείδητό του. Το μόνο που του ζητείται από τον αναλυτή είναι ο ίδιος να πιστέψει ότι *το σύμπτωμα αυτό κάτι θέλει να πει*, ώστε το πάθος της άγνοιας του να μετατραπεί σε επιθυμία για γνώση του ασυνείδητου του.

Σε ποιους απευθύνεται;

Η Λακανική πρακτική μπορεί να εφαρμοστεί τόσο σε ένα γραφείο όσο και σε μία δομή ψυχικής υγείας. Η πρακτική αυτή απευθύνεται σε *κάθε* άνθρωπο, κάθε ηλικίας, νευρωτικής ή ψυχωτικής δομής, είτε λαμβάνει φαρμακευτική αγωγή είτε όχι, που πάσχει ψυχικά, που βιώνει την οδύνη ενός συμπτώματος, που μπορεί να έχει έρθει σε σύγχυση σχετικά με την επιθυμία του και να θέλει να βρει «τι δεν πάει καλά» στις διάφορες πτυχές της ζωής του. Τα συμπτώματα αυτά μπορεί να είναι: άγχος, κατάθλιψη, φοβίες, κρίσεις πανικού, ψυχαναγκαστικά συμπτώματα, ψυχοσωματικά συμπτώματα, συμπτώματα ανορεξίας, βουλιμίας, προβλήματα στον ύπνο, σεξουαλικά θέματα, πένθος, ερωτικές σχέσεις, ψυχωτικά φαινόμενα.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Dylan Evans (1996), «*Εισαγωγικό λεξικό της Λακανικής Ψυχανάλυσης*», μτφ. Γ. Σταυρακάκης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2005.
- Bruce Fink (1997), «*Κλινική Εισαγωγή στη Λακανική Ψυχανάλυση: Θεωρία και Τεχνική*», μτφ. Ν. Ηλιάδης, Πλέθρον, Αθήνα, 2006.
- Ζακ Λακάν (1969-1970) Το Σεμινάριο, βιβλίο XVII, «*Το αντίστροφο της ψυχανάλυσης*», μτφ. Ν.Περτέση, Ν.Κατσογιάννη, Φ.Σιατίτσας, Μ.Φίλη, Δ.Βεργέτις, Ψυχογιός, Αθήνα, 2014.

- Jacques-Alain Miller (1998), «Le sinthome: un mixte de symptom et phantasme», *La Cause Freudienne*, 39.
- www.lacan.com

